

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Котова Едуарда В'ячеславовича
«Дискурсивна природа сучасного політичного процесу:
моделювання та прогнозування», подану на здобуття наукового ступеня
доктора філософії за спеціальністю 052 «Політологія»

Дисертаційне дослідження Котова Е. В. є авторською спробою осмислення дискурсивного впливу на сучасний політичний процес через призму моделювання. Такий підхід продиктовано сучасними трансформаціями, що відбуваються як в середовищі практичної публічної політики внаслідок стрімкої інформатизації та «множення» комунікативних зв'язків у політичному середовищі, так і в науковій сфері, яка перманентно переживає актуалізацію пошуку нових шляхів та рішень актуальних завдань, що стають перед політологами-дослідниками. Здобувач будує своє дослідження на засадах, що уможливають верифікації результатів, та відносній чистоті дослідницьких даних в намаганні елімінувати статус дослідника щодо проводжуваного аналізу. Ключовим концептом дослідження є поняття дискурсу, що цілком обґрунтовано трактується автором як метаутворення, що за сучасних умов визначає логіку дій політичного класу (автор вживає термін «еліта»).

У рамках роботи здобувачем було актуалізовано значний пласт досліджень за вказаною тематикою із тим, щоб віднайти як методологію власного дослідження, так і визначити можливості формально-модельного підходу до дискурсивного розуміння політичного процесу. Слід зауважити, що загалом «дискурсивний підхід» став одним із напрямів соціо-гуманітарних досліджень, який сформувався як одна із політологічних шкіл Стусівського університету – Донецького національного університету імені Василя Стуса.

Найбільш цікавим видається розуміння дискурсу, наведене в роботі, як сукупності мовленнєвих категорій, що виражені нехай і в нестабільній, проте все ж структурі, а отже є таким, що може стати предметом не тільки якісного,

а й кількісного (формального) дослідження. Такий підхід вирішує в роботі ключове завдання: дозволяє застосувати формально-модельні методи до визначення структури політичного дискурсу та розкриття моделі через її параметри. Це, своєю чергою, дає змогу ґрунтовного підходу до прогнозування майбутньої дискурсивної структури, а отже, виходячи із пропонованої здобувачем методології, й політичного процесу. Відповідно, ми можемо говорити про більші можливість управління цим процесом, спрямування його згідно з цінностями, уявленнями та цілями політичного класу.

Мета, поставлена дисертантом, полягала в створенні методу, що дозволив би побудувати модель сучасного політичного дискурсу. Така форма постановки мети визначає як великий обсяг теоретичної роботи, пов'язаної із розробкою методологічного та методичного інструментарію, особливо в аспектах визначення алгоритму формального аналізу та побудови моделі дискурсивної структури, так і значного масиву емпіричного матеріалу, що має виступати ґрунтовним з точки зору репрезентативності пропонованої моделі та плацдарму для отримуваних висновків. Зважаючи на об'єкт, предмет та поставленні в дослідженні завдання, здобувачем було проаналізовано значний пласт методологічної бази, від наробок в сфері політології та філософії, до використання математичних та комп'ютерно-лінгвістичних методів.

Основна новизна дослідження, на нашу думку, полягає в визначенні дискурсу як взаємозалежної структури мовленнєвих понять, які через складні відносини співвідпорядкування визначають не тільки відношення суб'єктів до певних явищ, а й формують через надання суб'єктам можливих шляхів суб'єктивації ці явища, продукуючи таким чином вектори розвитку політичного процесу. Отож, разом із таким широким визначенням на теоретичному рівні, яке претендує на вичерпний опис майже всього, що відбувається в рамках політичного процесу, це дає досить вагомі засади для практичного вивчення дискурсу, як явища, що має цілком чіткі і навіть більше, характеристики, яким можна задати певні параметри. Відповідно, таке явище може бути досліджене формально-модельним інструментом.

Важливим результатом дисертаційного дослідження вважаємо побудову універсальної моделі структури політичного дискурсу, наповнення якої можна автоматизувати за наявності відповідного програмного забезпечення. Ця можливість реалізована через розроблений автором алгоритм відбору та аналізу даних та може бути застосована до широкого спектру даних, не окреслених межами можливостей якісного аналізу.

З точки зору проводжуваного дослідження, особливої уваги заслуговує підхід в роботі до розуміння статусу суб'єкта. Так, дисертант висловлює тезу щодо того, що в постсучасній науці політичний суб'єкт зникає із площини аналізу, перетворюючись на точку структурації дискурсів. Це одночасно виступає як теоретичною посилкою, відправним пунктом для побудови шуканої дискурсивної структури, так і дослідницькою гіпотезою, що доводиться в роботі через діахронічний аналіз із визначенням великого ступеню кореляції політичних текстів; співпадінь на рівні патерного розподілення; вагомою часткою колокаційних збіжностей, незалежно від зміни суб'єктів. Це цікаве припущення з того погляду, що воно дозволяє віддалити фокус аналізу від конкретних контекстуальних умов впровадження окремих політичних рішень, що розглядаються через призму діяльності політичних суб'єктів, їхніх цілей, інтересів, поглядів тощо, до аналізу самих умов, що допускають формулювання певної логіки політичної еліти в конкретних історико-культурних умовах. Здобувачем ґрунтовно доводиться дана позиція, що дозволяє проводити аналіз завдяки виключно науковому інструментарію, виокремлюючи аспекти необхідності включення дослідника в аналізовані події, що (виходячи із методологічних засад роботи) також формулюють його як такого, що залежить від дискурсивних умов, які він досліджує.

Досить вдалим в роботі є детальний опис побудови моделі та розробки автоматичного алгоритму аналізу із визначенням ключових епістемологічних та емпіричних проблем, що виникають при спробі проведення такого дослідження. Окрім того, здобувач є послідовним з точки зору того, що проводить детальний опис проміжних спроб, які при відсутності позитивного

результату дали можливість для подальшої доробки та змін в пропонованому алгоритмі.

З точки зору прогнозу, наведеного в дослідженні в розділі 3.3, видається цікавим те, що при прорахуванні можливих дискурсивних патернів, що матимуть високу вірогідність вживаності, автор виходить із показників статистичної ймовірності, засновуючись на теорії залежності випадкових послідовних величин, із ієрархізованим визначенням векторів впливу на прогнозований період, що дозволяє розглядати можливість прогнозу, через призму сьогодення, зменшуючи вплив попередніх станів моделі на прогнозований період та, таким чином, збільшує ймовірність результатів пропонованого прогнозу.

Зміст роботи та опубліковані наукові праці дають підстави стверджувати, що мета та завдання дослідження вирішені в повному обсязі та корелюють із науковою новизною та висновками. За результатами дослідження дисертантом опубліковано п'ять наукових публікацій, три з яких у фахових виданнях із політичних наук в Україні, дві публікації в наукових періодичних виданнях інших держав. В публікаціях висвітлено всі ключові результати та висновки, отримані під час дослідження. Обґрунтованість наукових положень та висновків, сформульованих в роботі підтверджується їх апробацією на міжнародних та всеукраїнських конференціях. Якість, обсяг та кількість публікацій Котова Е. В. відповідає вимогам, встановленим для здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Втім, оцінюючи зміст та результати дослідження в цілому позитивно, все ж хотілося б висловити декілька рекомендацій та зауважень щодо роботи:

1. В підрозділі 1.1 дисертант описує хронологію розвитку підходів до визначення політичного процесу через аналіз ключових парадигм політичного знання, визначаючи однією з таких дискурсивну методологію. На нашу думку, доцільніше було б розкривати розуміння політичного процесу, виходячи із використовуваних в роботі методологічних доктрин, адже обраний автором підхід дещо дезорієнтує з точки зору співвідношення даної методології та авторської моделі, вміщеної в дисертаційному дослідженні.

2. Тема моделювання, що винесена в назву роботи, розкривається в методологічно-теоретичному полі лише дотично, акцент моделювання дисертантом зроблено на епістемологічних проблемах впровадження моделі з огляду щодо дискурсивної структури, тих проблемах та особливостях, що виникають у даній площині. На нашу думку, теоретичний базис моделювання та найбільш поширені підходи до моделювання соціально-політичних процесів мали б бути розглянуті детальніше у теоретичній частині дослідження.

3. Беручи до уваги те, що дисертаційне дослідження носить мультидисциплінарний характер та спирається на ряд як відомих, так і менш поширених в українській науковій площині теорій, а автор здебільшого посилається на теорії першого рівня, робота лише б виграла, якщо б автор звернув більше уваги на українську джерельну базу та інкорпорував окремі елементи теорії та практик, що представлені національному науковому політологічному середовищі.

4. В підрозділі 3.2 автором проводиться аналіз моделі дискурсивної структури в діахронічному та синхронічному аспектах. Так, наводяться десять найбільш вживаних дискурсивних патернів, водночас докладний аналіз проводиться лише декількох з них (найбільш поширених). Таким чином, деякі теми та аспекти дискурсивної структури не виглядають представленими достатнім чином. Отже, бажано було б пояснити причини подібної вибіркості автора. Чи є зазначені патерни найбільш виразними? Чи дискурсивна структура найкраще представлена тільки в цих патернах? Як це співвідноситься із іншими рівнями патерного розподілу? На нашу думку, при наявності можливості проводити аналіз інших компонент дискурсивної структури, автор міг би проаналізувати наступні за розповсюдженням патерни, а в разі наявності вагомих причин, з точки зору пропонованого аналізу, вказати, чому були проаналізовані тільки зазначені.

5. Пропонована робота є доволі складним, міждисциплінарним науковим текстом, де використовується термінологія із суміжних до політології наук: соціальної психології, комунікативістики, соціології, історії тощо. Часом це спричиняє до використання доволі нетипових та штучних до

наукового стилю письма фраз та утворення авторських неологізмів, які виглядають недоречними. Що, власне, в опосередкований спосіб підтверджує самотійні авторські зусилля.

Загалом зазначені зауваження носять рекомендаційний характер, та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження. Робота Котова Е. В.: «Дискурсивна природа сучасного політичного процесу: моделювання та прогнозування» є самотійним, ґрунтовним аналізом зазначеної теми та відповідає спеціальності 052 «Політологія» та вимогам постанови Кабінету Міністрів України № 167 від 06.03.2019 р. (зі змінами) «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії». Автор дисертаційного дослідження Котов Е. В. заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 «Політологія».

Офіційний опонент,

доктор політичних наук, доцент,

завідувач кафедри міжнародних медіакомунікацій

та комунікативних технологій Інституту міжнародних відносин

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

С.І. Даниленко

Відомо зазначено:
Вчений секретар
Завідувач
30.06.2021

